

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Histrionic indigeneity

Ethnotypes in Latin American cinema

Gonzalez Rodriguez, M.F.

Publication date

2019

Document Version

Other version

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Gonzalez Rodriguez, M. F. (2019). *Histrionic indigeneity: Ethnotypes in Latin American cinema*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Samenvatting

Histrionische inheemsheid Etnotypen in Latijns-Amerikaanse cinema

Door belangrijke theoretische formuleringen van verschillende disciplines binnen de geesteswetenschappen en sociale wetenschappen met elkaar te verbinden, onderzoekt deze dissertatie op een kritische manier het gebruik van etnotypen in de representatie van inheemsheid in de Latijns-Amerikaanse cinema. De doelstelling van dit onderzoek is de traditie van etnotypen te ontrafelen en grondig door te lichten hoe films geproduceerd tussen 2000 en 2018 verouderde archetypen weerspiegelen, versterken, maskeren of uitdagen. Besproken wordt hoe de etnotypen van inheemse volkeren worden opgebouwd met behulp van visuele strategieën en overtuigende verhaallijnen. Zoals uit de analyse blijkt, functioneren deze films als illustraties die erop gericht zijn om de inheemse figuur te modelleren, te manipuleren, te verbeteren of te presenteren. Dit doen zij meestal door een beroep te doen op onze zintuigen en gevoeligheden.

Tot kort geleden werden inheemse volkeren in de cinema meestal als oppervlakkig, relatief stabiel en monodimensionaal afgebeeld. Om de zaken te vereenvoudigen kozen regisseurs vaak voor groepsscènes, waarbij ze de indruk wekten dat er geen individuele verschillen waren tussen inheemse karakters (Stam, 1997), of in ieder geval geen verschillen die de moeite waard waren om te bekijken. De bijzondere belangstelling en bereidheid van hedendaagse niet-inheemse filmmakers om zich te concentreren op inheemse thema's in recente speelfilms, wordt daarom als een opmerkelijke verandering beschouwd. Het is evenmin juist om te zeggen dat inheemsheid in de cinema nog een afspiegeling van eurocentrische ideologieën is. Deze dissertatie suggereert dat ondanks belangrijke herconfiguraties, stereotypen en exotificerende paradigma's nog steeds bepalend zijn voor de weergave van inheemse etnotypen in cinema. Films hebben de potentie om aannames over de inheemse Ander te versterken, ze opnieuw samen te stellen of door retorische en visuele strategieën de verschillen te markeren, te herhalen of te vermijden. Via visuele codes behouden films vaak etnotypen door terug te keren naar vaste formules. Met deze overwegingen in het achterhoofd biedt deze dissertatie de basis voor een theorie die verklaart hoe histrionische evocaties een belangrijke rol spelen in de portrettering van de ingebeelde inheemse Ander in recente films (Histrionische inheemsheid).

De nadruk wordt gelegd op de analyse van de representatie van Latijns-Amerikaanse inheemse groepen in de cinema vanuit een cultureel en sociolinguïstisch standpunt. In dit kader is het belangrijk te noteren dat de gekozen films op lokaal en internationaal niveau circuleren, en dat sommige aanleiding zijn geweest tot discussies over de benarde toestand van ondermijnde bevolkingsgroepen. Ondanks de bredere integratie van inheemse thema's in de filmwereld, is er echter beperkte academische aandacht geweest voor recente portrettingen van inheemsheid in films. Tot nu toe zijn academische publicaties afgestemd op representaties in vroege stadia van cinema (Lienhard, 1997; Alvira, 2011), gericht op één specifiek land (Mesa, 1974; Stam, 1997; Mouesca, 2010; Lusnich, 2005; Middents, 2013; Quispe, 2011; Mateus Mora, 2012; Cupples, 2013), geconcentreerd op het analyseren van specifieke filmmakers (Gamboa,

1999; Tacca, 1999), geconcentreerd op een bepaalde film (Floeck, 2001; Villazón, 2008, Cisneros, 2013), of afgestemd op nieuwe trends van zelfrepresentatie (Viridi, 2003; Schiwy, 2009; Maturana, 2012; Wilson, 2015). Tot nu toe zijn er beperkte onderzoeken verricht naar de filmische afbeeldingen van inheemse volkeren in Latijns-Amerika als continent. Hoewel eerdere onderzoeksresultaten nuttig zijn bij het benaderen van specifieke landen, regisseurs of films, zijn er nauwelijks of geen onderzoeken waar het concept van inheemsheid geanalyseerd is binnen het kader van grensoverschrijdende processen, met name in een wereldwijde Noord-Zuid context. Bij het bekijken van eerdere studies over het onderwerp, wordt het duidelijk dat er hiaten zijn in de manier waarop cinematografische weergaven van inheemse groepen zijn bestudeerd.

De dissertatie is verdeeld in Deel I en Deel II. De hoofdstukken 1,2,3 en 4 vormen Deel I. Op een schematische manier zijn de conceptualisaties en theorieën die gebruikt worden voor de analyse van de geselecteerde films te vinden in Hoofdstuk 1. Hier worden verschillende inzichten over de verbanden tussen esthetiek en productie binnen de filmwereld besproken die binnen de geesteswetenschappen en sociale wetenschappen ontstaan zijn. Verder gaat dit hoofdstuk over de meest invloedrijke benaderingen die geformuleerd zijn om te begrijpen hoe regisseurs de figuur van de Ander produceren en kaderen. Vervolgens worden er theorieën besproken over de wisselwerking tussen samenleving en film vanuit een cultureel, hegemoniaal en geglobaliseerd perspectief en een aantal benaderingen waarbij films worden beschouwd als reflecties van maatschappelijke processen. In Hoofdstuk 2 worden de kwalitatieve en kwantitatieve benaderingen en methodologie besproken die van toepassing zijn in de analyse van speelfilms, vanuit het oogpunt van producent en consument. Centraal in dit hoofdstuk staan de meest prominente benaderingen met betrekking tot taal als een sociale entiteit binnen cinematografische discoursen.

Hoofdstuk 3 beschouwt cinema als een kunstvorm die intrinsiek verbonden is met canons die oorspronkelijk in Europese kunstwerken te zien waren. Het onderliggende idee is dat visuele culturele artefacten meer informatie verschaffen over de wereldvisies van de producerende samenleving dan over de gemeenschappen die worden afgebeeld. Dit hoofdstuk onderzoekt hoe het beeld van de inheemse bevolking ontstaat uit de behoefte om de 'ontdekking' van een Nieuwe Wereld en zijn volkeren te registreren. Verder identificeert Hoofdstuk 3 de processen waarmee iconische beelden van onthoofde mannen, kannibalen, wilden of geïdealiseerde, idyllische natuurlijke wezens zich snel verspreiden in heel Europa en daarbuiten. Dit deel van het proefschrift laat zien hoe het beeld van de Amerikaanse inheemse volkeren is geregistreerd als de belichaming van een nobele wilde in de literatuur, de schilderijen, de fotografie en vervolgens in de cinema. Een discussie over gemeenschappelijke thema's en benaderingen omgezet van de beeldende kunst naar de filmische wereld wordt gevolgd door een herziening van zelf-representatieve filmische productie. Op een beknopte wijze vat Hoofdstuk 4 het spectrum van thema's geïdentificeerd in films geproduceerd door inheemse filmmakers/groepen samen (auto-afbeeldingen). Dit hoofdstuk suggereert dat films van inheemse regisseurs en nieuwe vormen van cinema geproduceerd in 'perifere' gebieden van Peru de notie van (zelf) identiteit, etniciteit en representatie uitdagen. Films geproduceerd door exponenten van *Cine Regional* (regionale cinema), worden gebruikt om parallellen tussen de verschillende benaderingen te trekken. Als conclusie noteert men dat de filmische productie door inheemse collectieven en regisseurs uit geïsoleerde regio's in Peru de

definitie van zelfrepresentatie en representatie van degenen die als inheems worden beschouwd problematiseert. Met een herziening van de interactie tussen doelgroepen en films, gebaseerd op commentaren en interactie op sociale mediaplatformen, concludeert dit hoofdstuk dat het niveau van identificatie met de thema's van de films hoog is. Films in deze categorie zijn het bewijs dat inheemse, niet-inheemse *mestizo*, *non-mestizo* en *cholo* problematische concepten zijn in mediaruimten—net als in het echte leven—maar niet relevant voor films waarin categorische ethnische beschrijvingen niet centraal staan.

De daaropvolgende drie hoofdstukken vormen Deel II. Hoofdstuk 5 presenteert een analyse van de films over inheemse groepen die in verschillende landen in Latijns-Amerika geproduceerd zijn. Dit hoofdstuk vat samen hoe de visuele codes, conventies en symbolen gevonden in de geselecteerde films kunnen worden gekoppeld aan processen en herconfiguraties van verwantschap en identiteit. Een aantal overeenkomsten, maar ook opvallende verschillen worden geïdentificeerd in de manier waarop Latijns-Amerikaanse filmmakers inheemsheid benaderen in recente films. Terwijl de regisseurs uit het Andesgebied hun inspiratie zoeken in indigenistische conventies die doen denken aan voorgaande decennia, benadrukken Mexicaanse films het belang van identiteit. In Braziliaanse films worden inheemse volkeren nog steeds beschouwd als een onbezoedeld deel van een idyllische tropische omgeving en filmmakers hebben de voorkeur voor historische kronieken boven confronterende, hedendaagse verhalen. Ondertussen presenteren regisseurs uit de Zuidkegel twee duidelijke benaderingen. De Argentijnse cinema behandelt inheemsheid als onderdeel van nieuw herontdekte landelijke gebieden, terwijl Chileense films kritisch zijn over de sociale connotaties van de hedendaagse inheemse identiteit. Vanwege een gebrek aan middelen en wijdverspreide onverschilligheid voor de benarde situatie van inheemse gemeenschappen, is het aantal Midden-Amerikaanse en Paraguyaanse films over het onderwerp beperkt.

Hoofdstuk 6 documenteert de manieren waarop Amerindiaanse talen zijn opgenomen in cinema en analyseert de wisselwerking tussen hegemonie, publiek en globalisering vanuit een sociolinguïstisch standpunt. Hier wordt de rol die de Amerindiaanse talen in de geselecteerde films spelen als teken van realisme, exotisme en authenticiteit geanalyseerd. Van de 65 geselecteerde films omvatten er 41 dialogen van verschillende soorten en lengtes in Amerindiaanse talen; 34 gebruiken ondertitels om deze uitwisselingen te vertalen. Als een teken van identiteit is taal een constante in culturele artefacten, niet in het minst omdat exotische talen het gevoel van echtheid, gezaghebbendheid en geloofwaardigheid versterken. Zoals is waargenomen speelt de zichtbaarheid/ onzichtbaarheid van bepaalde culturele elementen, zoals Amerindiaanse talen of geaccentueerd Portugees en Spaans, een rol bij de opbouw van cinematografische inheemsheid. Het gebruik van talen zoals Quechua in *La teta asustada* (Peru, 2009), Guaraní in *Hamaca Paraguaya* (Argentinië-Paraguay, 2000) of Tzotzil in *La Jaula de Oro* (Mexico, 2013) ondersteunen het idee dat naast audiovisuele instanties, filmmakers ook linguïstische strategieën gebruiken om etnotypen te belichamen en te fabriceren.

Op basis van een vergelijking tussen hetero-afbeeldingen en auto-afbeeldingen en een kwantitatieve analyse van het gebruik van etnotypen in films, bevat hoofdstuk 7 de bevindingen van een inhoudsanalyse. Dit hoofdstuk vat ook een evaluatie van de artistieke fabricage van andersheid, hedendaagse archetypen, heersende ideologieën van representatie en intersectionaliteit van sociale categorieën in het geselecteerde corpus.

Als conclusie opereren ethniciteit en gender als strategieën om een ingebeelde overtuigende Ander te creëren.

Een veel voorkomend patroon in een groot deel van de geselecteerde films is dat de cinematografische vrouwbeelden door hun ethniciteit worden bepaald, en in het bijzonder door een kwalificerend hiërarchie worden gekoppeld aan ras, “pigmentocracy” (Lipstchutz). Exotisme blijft een symptoom van een binaire van de Ander en de Zelf in de Latijns-Amerikaanse cinematografische traditie, waarin inheemsheid andersheid impliceert en buiten het gebied van normaliteit blijft. Zoals eerder besproken, zou de continuïteit van deze traditie kunnen worden verklaard door de globale verwickelingen van een ondergefinancierde filmindustrie en de behoefte om afbeeldingen te leveren die verouderde culturele repertoires weerspiegelen. Meestal worden deze ondersteund door subsidiërende instanties in westerse landen en naar aanleiding daarvan zijn er voldoende voorbeelden van culturele artefacten waarin andersheid benadrukt door overdrijving wordt. Er is een tendens om bepalende elementen te manipuleren, hyperboliseren en vooral in de verf te zetten zodat de beeldvormingen van inheemse groepen kloppen met de canons en paradigma’s die erkenning, populariteit en aandacht voor de films verzekeren binnen festivalcircuits. Dit gebeurt met name omdat festivalcriteria aansluiten bij westerse verwachtingen met betrekking tot exotisme en zijn gericht naar de enorme nostalgie van het (inter) nationale publiek voor de figuur van de nobele wilde.

Hoofdstuk 8, het laatste hoofdstuk, toegevoegd tijdens de laatste fase van het schrijven van deze dissertatie, beweert dat de premiere van *Roma* (Mexico-Verenigde Staten) in december 2018 een paradigmaverschuiving markeert in de beeldvorming van inheemse groepen in de Latijns-Amerikaanse cinema. Dit afsluitende hoofdstuk suggereert dat de film van Alfonso Cuarón een geconfigureerde blauwdruk schetst voor de representatie van inheemsheid in media door een syntonische, in plaats van een histrionische benadering te presenteren.